

THOMAS, DAVID ('Dafydd Ddu Eryri'; 1759-1822), llenor a bardd

Enw: David Thomas

Ffugenw: Dafydd Ddu Eryri

Dyddiad geni: 1759

Dyddiad marw: 1822

Rhiant: Mary Griffith (née Humphreys)

Rhiant: Thomas Griffith

Rhyw: Gwryw

Galwedigaeth: llenor a bardd

Maes gweithgaredd: Llenyddiaeth ac Ysgrifennu; Barddoniaeth

Awduron: Griffith Thomas Roberts, Griffith Milwyn Griffiths

Ganwyd yn Ebrill 1759, mab Thomas a Mary Griffith, Penybont y Waun Fawr. Gwehydd o bandy Glynllifon oedd THOMAS GRIFFITH, ac yr oedd yn gynghorwr gyda'r Methodistiaid Calфинаidd, ac ef a'i fab John, a anwyd 8 Rhagfyr 1748, a ofalai am eu hachos yn y Waun Fawr. Âi'r ddau dros y mynydd i Lanberis hefyd i gadw seiat yn y Llwyn-celyn. (Daeth JOHN THOMAS yn bregethwr gyda'r Methodistiaid, ac wedi iddo symud i fyw i'r Merddyn Coch ar dir Llwyn-celyn ef a ofalai am eu hachos yno. Yr oedd yn bregethwr cymeradwy a cheir ei hanes yn pregethu gyda [Siarl Marc](#) a Thomas Evans y Waun Fawr yn y cyfarfod misol cyntaf yn Llanberis yn 1777. Bu farw yn 1831 yn 82 mlwydd oed, a chladdwyd ef yn Llanberis.)

Cafodd 'Dafydd Ddu' wyth mis o ysgol gyda [John Morgan](#), curad Llanberis. Yno y cyfarfu ag [Abraham Williams](#) o'r Cwmglas, a thrwyddo daeth i wybod am farddoniaeth Gymraeg. Cafodd fenthyg llyfrau Cymraeg gan [Abraham Williams](#) a thrwyddo ef y cafodd wybod am [Ddafydd Elis](#) ('Person Criceth') a fuasai yn gurad yn Llanberis o flaen [John Morgan](#). Cafodd fenthyg copïau [Dafydd Elis](#) o waith yr henfeirdd a gwnaeth yntau gasgliad o gywyddau ac englynion allan o'r llawysgrifau a'u rhoi yn y llyfr llawysgrif - 'Golwg ar Parnassus a Helicon.' Ar ôl gadael yr ysgol gweithiai waith gwehydd yn y Waun Fawr ac âi i Gaernarfon i weled '[Robin Ddu yr ail o Fôn](#)' (Robert Hughes), a ddaethai yno wedi colli ei iechyd yn Llundain. Clywodd ganddo am gyfarfodydd y beirdd yn y tafarnau yn Llundain ac yn niwedd y gaeaf 1783-4 canodd 'Dafydd Ddu' gân, 'Gwahoddiad i'r Prydyddion ddyfod i'r Betws bach Noswyl Fair' ar y mesur a elwir Bel Eil March, a daeth '[Hywel Eryri](#),' William Bifan, 'Sion Caeronwy,' Siân Parri, ac eraill yno, a dyna gychwyn cyfarfodydd y beirdd yn Arfon lle câi 'Dafydd' gyfle i ddysgu rheolau barddoniaeth i'w 'gywion,' fel y gelwir hwynt.

Ar 14 Gorffennaf 1787 rhoes heibio waith gwehydd a dechrau cadw ysgol yn Llanddeiniolen. Aethai yno i ddechrau i weled '[Twm o'r Nant](#)' a'i gyfeillion yn chwarae anterliwd, ac anogwyd ef y pryd hwnnw i roi cynnig ar gadw ysgol, a bu'n dilyn y gorchwyl hwnnw yn Llanddeiniolen, Betws Garmon, Llanystumdwy, Pentraeth, y Waun Fawr, Llanrug, Llanberis, a'r Dolydd Byrion, Llandwrog. O 1807 i 1810 bu'n brysur yn casglu'r defnyddiau ar gyfer ei lyfr, *Corff y Gainc*, yn teithio i Ddolgellau i wyllo ei argraffu, ac yna'n crwydro i Lerpwl a mannau eraill i'w werthu.

Yr oedd 'Dafydd Ddu' a [William Williams](#), Llandegai, yn aelodau gohebol o Gymdeithas y Gwyneddigion a hwy a weithredai

dros y gymdeithas honno yng Ngogledd Cymru am gyfnod. Iddynt hwy ill dau yr anfonid eu llyfrau, fel *Gwaith Dafydd ab Gwilym*, 1789, i'w gwerthu; atynt hwy yr anfonid am ddefnyddiau ar gyfer *The Myvyrian Archaiology of Wales*^[4], ac ar ôl i 'Dafydd' ennill eu 'tlws' ddwywaith am yr awdl yn Llanerchymedd a Llanrwst gofynnai'r Gwyneddigion iddo drefnu eu heisteddfodau, megis eisteddfod Penmorfa yn 1795, ac arno ef y disgynnodd llawer o'r gwaith trefnu a beirniadu'r farddoniaeth yn eisteddfod Caernarfon, 1821. Ni chytunai â syniadau rhai o w r Llundain am y Chwyldro yn Ffrainc ac ni dderbynai ddulliau rhyfedd [William Owen Pughe](#) o ysgrifennu Cymraeg. Cytunai â hwynt y byddai'n ' fuddiol rhoi ychwaneg o ryddid i feirdd Cymreig,' ond y dylid 'cymryd yn gynnil rhag torri adwy i rimynwyr anurddasol ddyfod i mewn i wladwriaeth awen.' Yr oedd ef yn sicrach awdurdod ar reolau barddoniaeth gaeth na neb yn ei gyfnod, a dywaid [Syr John Morris-Jones](#) mai trefniant 'Dafydd Ddu' wedi ei newid gan '[Bardd Nantglyn](#)' (Robert Davies), ac wedi ei ddiwygio, naill ai gan 'Dafydd Ddu' ei hunan neu rywun arall, oedd prif sail yr hyn a sgrifennwyd ar y gynghanedd yn y 19eg ganrif.

Ychydig o'i waith a apeliai at ddarllenwyr heddiw. Gellid nodi ei englynion beddargraff a'i gywydd ar agoriad eisteddfod Caernarfon yn 1821 fel yr enghreifftiau gorau o'i farddoniaeth gaeth, a 'Fy Annwyl Fam fy Hunan,' cyfieithiad o'r gân Saesneg 'My Mother,' fel enghraifft o gyfieithiad a barhaodd yn boblogaidd wedi i'r gân wreiddiol gael ei llwyr anghofio.

Treuliodd y flwyddyn olaf o'i oes yn y Fron Olau, Llanrug, ond crwydrai i weled cyfeillion yn yr ardaloedd cylchynol. Wrth ddychwelyd o Fangor o un o'r teithiau hynny syrthiodd wrth groesi afon Cegin wrth ymyl Bach Riffri a chafwyd ef wedi boddi ar 30 Mawrth 1822. Claddwyd ef ym mynwent Llanfihangel yn Llanrug a rhoes ei gyfeillion gofodail ar ei fedd.

Heblaw *Corff y Gainc* a gyhoeddodd yn 1810 ymddangosodd llyfryn arall, *Arddwriaeth Ymarferol*, cyfieithiad o ddau draethawd Saesneg, o'i waith yn 1815. Yr oedd ganddo ran hefyd mewn golygu y cyfnodolyn *Greal neu Eurgrawn sef Trysorfa Gwybodaeth*, argraffwyd ac ar werth gan [T. Roberts](#), Caernarfon, 1800, gyda '[Ieuan Lley](#)n' a hefyd gyda'r [Parch. P. Bailey Williams](#), Llanrug, mewn golygu *Trysorfa Gwybodaeth neu Eurgrawn Cymraeg*, Caernarfon, 1807. Y mae 17 o'i ysgrifau yn y *Cylchgrawn Cymraeg*, 1793-4, ac yn eu plith ei 'Traethawd ar ddim,' y cynnig cyntaf i ysgrifennu ysgrif yn Gymraeg ar ddull y 'light essay' Saesneg, a cheir englynion a thraethawd o'i waith yn *Geirgrawn* (Holywell, 1796).

Brawd iddo oedd

HUMPHREY THOMAS (1745 - 1805), ysgolfeistr

Bedyddiwyd ef 9 Mehefin 1745, yn eglwys Llanbeblig, Sir Gaernarfon. Bu'n swyddog yn nh cyllid Caernarfon, ac yn ysgolfeistr yn Llanddeiniolen, Sir Gaernarfon. Ar ei farw, daeth ei gasgliad o lawysgrifau i feddiant ei frawd. Ceir gramadeg neu eirlyfr Cymraeg ganddo ef a'i frawd yn N.L.W. MS. 21, yn dwyn y teitl 'Arweinydd i'r Gymraeg.' Bwriadwyd cyhoeddi'r gwaith hwn. Bu farw 22 Rhagfyr 1805, a chladdwyd ef ym Metws Garmon, Sir Gaernarfon, ddydd Nadolig.

Awduron

Griffith Thomas Roberts

Griffith Milwyn Griffiths

Ffynonellau

Am John Thomas a Thomas Griffith gweler *Methodistiaeth Cymru* (1851–6), ii, 209

Y Drysorfa, Awst 1831

Robert Jones (Rhoslan), *Drych yr Amseroedd (Trefriw 1820)*, 111

Y Gwyllydydd, Tachwedd 1822, 92

Llawysgrif Cwrtmawr yn Llyfrgell Genedlaethol Cymru 72

Am D. Thomas: *Corph y Gaingc, neu Ddifyrwch Teuluaidd sef holl gyfansoddiadau barddonawl y diweddar Dafydd Thomas (Dafydd Ddu o Eryri) ynghyd a'i ddetholion o waith beirdd ereill hefyd, buchedd-draith yr awdur* (1810; 1834) (arg. 1834), ix-xxviii

J. Jones ('Myrddin Fardd'), *'Adgof uwch Anghof.'* *Llythyrau lluaws o Brif Enwogion Cymru* (1883), 11-76

Robert Hughes, William Hughes (gol.), *Hunan-gofiant ynghyda phregethau a barddoniaeth y diweddar Barch. Robert Hughes, (Robin Goch), Uwchlaw'rffynnon: wedi eu casglu ganddo ef ei hun, ac wedi eu trefni a than olygiaeth ei fab* (Pwllheli 1893), 15

The Cambro-Briton, 1822; iii, 427

Additional Manuscripts in the British Museum 14884, 14993, 15015, 15024, 15027, 15029, 15030

NLW MSS 17, 18, 109, 119, 346, 1640, 344, 171, 322, 325

Llawysgrifau Bangor yn Llyfrgell Coleg y Gogledd, Bangor Gwynedd 5, 9, 11, 12, 14, 15, 16, 19, 24

J. H. Davies, *Catalogue of Additional Manuscripts in the National Library of Wales*

Cofrestri Esgobaeth Bangor yn Llyfrgell Genedlaethol Cymru

Corph y Gaingc, neu Ddifyrwch Teuluaidd sef holl gyfansoddiadau barddonawl y diweddar Dafydd Thomas (Dafydd Ddu o Eryri) ynghyd a'i ddetholion o waith beirdd ereill hefyd, buchedd-draith yr awdur (1810; 1834)

Y Brython, 1860, 165

David Thomas, *[Awdlau ar destynau Cymdeithas y Gwyneddigion: i'r eisteddfodau yn B.A. 1789, 1790, 1791; sef, ystyriaeth ar oes dyn, rhyddid a gwirionedd](#)* (Llundain 1791)

Darllen Pellach

Cynan Evans-Jones, *[Tad Beirdd Eryri: Dafydd Tomos \('Dafydd Ddu Eryri'\) 1759-1822, Trafodion Anrhydeddus Gymdeithas y Cymmrodorion](#)*, 1969, Rhan I, tt. 7-23

Erthygl Wicipedia: [David Thomas](#)

Delweddau

LIGC: [Mr. David Thomas, Eryri](#)

Dolenni Ychwanegol

VIAF: [14646439](#)

Wikidata: [Q18535548](#)

Dyddiad cyhoeddi: 1953

Hawlfraint Erthygl: <http://rightsstatements.org/page/InC/1.0/>

Mae'r Bywgraffiadur Cymreig yn cael ei ddarparu gan Lyfrgell Genedlaethol Cymru a Chanolfan Uwchefrydiau Cymreig a Cheltaidd Prifysgol Cymru. Mae ar gael am ddim ac nid yw'n derbyn cymorth grant. Byddai cyfraniad ariannol yn ein helpu i gynnal a gwella'r wefan er mwyn i ni fedru parhau i gydnabod Cymry sydd wedi gwneud cyfraniad nodedig i fywyd yng Nghymru a thu hwnt.

Ewch i'n [tudalen codi arian](#) am ragor o wybodaeth.

